BIBLIOTECA DE BUZUNAR

52

Antoine de Saint-Exupery

scrisoare către un ostatec

BIBLIOTECA DE BUZUNAR

EDITURA DE STAT

a. 17.028 -947 - 3.000 ex.

ANTOINE DE SAINT EXUPERY

SCRISOARE CĂTRE UN OSTATEC

TRADUCERE
DE
VLADIMIR LUCA

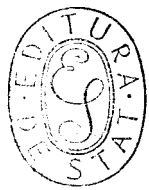

1947

ANTOINE de Saint Exupery, unul din cei mai buni piloți de linie din Franța, este și un scriitor cunoscut. In cărțile lui, unde filosofia este fericit împletită cu viața camaraderească și aventuroasă a piloților, descoperim o ușurință de exprimare și o bogăție sufletească, care trădează pe marele scriitor.

«Scrisoarea către un ostatec» este un fel de profesiune de credință. Când vorbește despre exil, cu amărăciune, parcă regretă că „exilul nu mai este o stare de așteptare să te înapoiezi, ci este primul pas al disolvării națiunilor și al unificării lumii", cum spunea mai de mult Thomas Mann. Și totuși, Antoine de Saint Exupery găsește ceva de care se poate lega, fiind în exil : prietenul.

Şi ascultăm omeneasca definiţie a prieteniei şi a surâsului eliberator, sau admirăm fina discernare a sentimentelor în pasajul asupra tăcerii.

Şi aşa, din exil spre prietenie, dela surâs la respect pentru Om, Antoine de Saint Exupery ajunge la realitatea pe care o trăieşte, terminând scrisoarea cu o concepţie politică din cele mai sănătoase; arată anume că numai cei care frământă în timpuri de groază concepţia lor despre viaţă, au dreptul să-şi făurească destinul, iar nu cei din afară, a căror ambiţie personală nu înţelege nimic despre noul adevăr care s'a născut sub ocupaţia tiranică, şi împotriva ei. Cine a trăit sub cotropire nazistă, va înţelege.

I

CÂND am traversat Portugalia în Decembrie 1940, pentru a merge în Statele Unite, Lisabona mi-a apărut ca un fel de Paradis luminos și trist. Acolo se vorbea pe atunci mult despre o invazie apropiată, și Portugalia se crampona de iluzia fericirii ei. Lisabona, care clădise cea mai încântătoare expoziție din câte au fost pe lume, zâmbea cu surâsul șters al acelor mame care nu au știri dela un fiu de pe front și se silesc a-l salva prin credința lor: „Fiul meu trăiește, de vreme ce zâmbesc"... „Priviți, spunea tot astfel Lisabona, cât sunt de fericită, pacinică și puternic luminată..." Continentul întreg apăsa Portugalia, ca o sălbatică massă muntoasă, gravidă de triburile ei de pradă; Lisabona în sărbătoare sfida Europa: „Se poate

să fiu luată drept obiectiv, când pun atâta grijă să nu mă ascund! Când sunt atât de vulnerabilă!..."

Orașele la noi erau, noaptea, de culoarea scrumului. Mă desobișnuisem acolo de orice licărire, și această capitală strălucitoare îmi producea o vagă indispoziție. Când cartierul dimprejur este întunecat, diamantele unei vitrine prea iluminată atrag haimanalele. Ii simți că dau târcoale. Pe Lisabona, simțeam apăsătoare noaptea europeană plină de grupuri rătăcitoare de bombardiere, cași cum ele ar fi mirosit de departe această comoară. Dar Portugalia se făcea a nu cunoaște poftele monstrului. Refuza să creadă în semnele rele. Portugalia vorbea despre artă cu o încredere disperată. Indrăzni-vor să-i sdrobească cultul pentru artă? Își expune toate minunățiile. Indrăzni-vor să-i strivească minunățiile ei? Își arăta oamenii mari. In lipsă de armată,

în lipsă de tunuri, aliniase împotriva fierăriilor cotropitorului toate sentinelele ei de piatră: poeții, exploratorii, conquistadorii. In lipsă de armată și de tunuri, tot trecutul Portugaliei bara drumul. Indrăzni-vor să-i strivească moștenirea unui trecut măreț ?

In fiecare seară rătăceam astfel cu melancolie prin creațiile acestei expoziții de un extrem gust, unde totul atingea perfecția, până și muzica atât de discretă, aleasă cu mult tact, și care curgea cu blândețe peste grădinile, fără strălucire, ca un cântec simplu de fântână. Se va distruge în lume acest minunat gust al măsurii ?

Am cunoscut, ați cunoscut poate și dumneavoastră, acele familii cam bizare care păstrau la masa lor locul unui mort. Ele negau ireparabilul. Dar nu mi s'a părut că această sfidare era consolatoare. Morții trebue scoțiți ca

morţi. Abea atunci ei găsesc în rolul lor de morţi, o altă formă de prezenţă. Dar acele familii opreau această întoarcere a lor. Făceau din ei absenţi veşnici, musafiri întârziaţi pentru eternitate. Preschimbau doliul cu o aşteptare fără conţinut. Şi casele acestea îmi păreau scufundate într'o tânjeală fără leac, mult mai înăbuşitoare decât mâhnirea.

După pilotul Guillaumet, ultimul prieten pe care l-am pierdut şi care a fost doborît în serviciu poştal aerian, Doamne!, am acceptat să port doliul. Guillaumet nu se va mai schimba. Niciodată nu va mai fi prezent, dar nici absent nu va fi. Am sacrificat tacâmul lui de pe masa mea, această capcană inutilă, şi am făcut din el un adevărat prieten mort.

Dar Portugalia încerca să creadă în fericire, lăsându-i acesteia tacâmul şi lampioanele şi muzica. Se jucau de-a

fericirea la Lisabona, pentru ca Dumnezeu să binevoiască să creadă în ea.

Lisabona datora climatul ei de tristeţe prezenţei anumitor refugiaţi. Nu vorbesc despre proscrişi în căutare de azil. Nu vorbesc de imigranţi care caută un pământ să-l fecondeze cu munca lor. Vorbesc de acei care se expatriază, departe de mizeria concetăţenilor, pentru a-şi pune banii la adăpost.

Negăsind casă în oraşul propriu zis, locuiam la Estoril, lângă cazinou. Eşisem dintr'un război intens : grupul meu aerian, care timp de nouă luni nu întrerupse niciodată sboruriie peste Germania, pierduse, încă în cursul acestei singure ofensive germane, trei sferturi din echipaj. Cunoscusem, întors acasă, atmosfera posomorîtă a sclaviei şi ameninţarea foametei. Trăisem noaptea opacă a oraşelor noastre. Şi iată că la doi paşi de mine, în fiecare seară, ca-

zinoul din Estoril se popula cu fantome. Cadillac-uri liniștite, care păreau că merg undeva, îi depuneau pe nisipul fin din fața intrării. Se îmbrăcaseră pentru masă, ca pe vremuri. Înșirau plastronuri sau perle. Se invitaseră unii pe alții la o cină de figuranți, la care nu vor avea nimic să-și spună.

Apoi jucau ruletă sau baccara, după avere. Câteodată mă duceam să-i privesc. Nu simțeam nici indignare, nici ironie, doar o neliniște adâncă. Aceea care te cuprinde în grădina zoologică în fața ultimului exemplar al unei specii stinse. Se instalau în jurul meselor. Se înghesuiau spre un crupier impasibil și își dădeau osteneala să simtă speranța, disperarea, frica, invidia și bucuria. Ca și cei vii. Jucau averi, care, în chiar aceste minute, pierduseră poate semnificația. Foloseau monezi perimate poate. Valorile din geamantanele

lor erau poate garantate de uzine de pe acum confiscate, sau, amenințate de torpile aeriene, pe cale de a fi distruse. Emiteau cecuri pe steaua Sirius. Cașicum de câteva luni încoace nimic nu s'ar fi năruit pe acest pământ, se sileau, legându-se de trecut, să creadă în legitimul drept al pasiunii lor, în acoperirea cecurilor lor, în veșnicia contractelor lor. Era ireal. Era parcă un balet de păpuși. Dar era trist.

Fără îndoială ei nu simțeau nimic. Îi lăsam și mergeam să respir pe malul mării. Și acea mare de Estoril, marea unui oraș balnear, mare domesticită, îmi făcea impresia că ia și ea parte la acel joc. Înălța în golf un singur val moale, lucind de lună, ca o rochie cu trenă, demodată.

I-am regăsit pe vapor, pe refugiații mei. Vaporul răspândea și el o ușoară

nelinişte. Acest vapor transborda, dela un continent pe altul, plantele astea fără rădăcini. Imi spuneam: «Bucuros vreau să fiu un călător, nu vreau să fiu un emigrant. Am învăţat acasă o sumedenie de lucruri, care aiurea vor fi inutile...». Dar iată că emigranţii mei scoteau din buzunare carneţelul cu adrese, rămăşiţele de identitate. Se jucau încă de a fi cineva. Se cramponau din răsputeri de câte o semnificaţie. «Ştiţi, eu sunt cutare, spuneau... sunt din oraşul cutare... prieten cu cutare... cunoaşteţi pe cutare ?»

Şi vă spuneau povestea unui prieten, sau povestea unei răspunderi, sau povestea unei greşeli, sau orice altă poveste care ar putea să-i lege de orice. Dar din acest trecut, întrucât se expatriau, nimic nu le va mai folosi. Totul era cald încă, proaspăt, viu, cum sunt la început amintirile de dragoste.

Faci un pachet din scrisori tandre. Apoi adaogi câteva amintiri. Legi totul cu grijă. Şi această relicvă respiră la început o vrajă melancolică. Apoi trèce o blondă cu ochi albaştri, şi relicva moare. Cici şi prietenul, răspunderea, oraşul natal, amintirile de acasă, se decolorează dacă nu mai folosesc.

Işi cam dădeau seama de asta. Tot aşa cum Lisabona se juca de-a fericire, ei se jucau să creadă că se vor întoarce curând. Este dulce lipsa fiului rătăcitor. Este o falsă lipsă, căci în urma lui rămâne casa părintească. A fi absent în camera de alături sau de partea cealaltă a planetei, deosebirea nu este esenţială. Prezenţa unui prieten care în aparenţă s'a îndepărtat, poate deveni mai intensă decât o prezenţă reală. Este ca aceea a rugăciunii. Niciodată nu mi-am iubit casa mai bine decât în Sahara. Niciodată logodnicii

nu au fost mai aproape de logodnicele lor, decât marinarii bretoni din secolul al XVI-lea, când coteau pe după Capul Horn îmbătrânind în lupta cu zidul vânturilor potrivnice. Incă dela plecare începeau să revină. Pregăteau această întoarcere cu mâinile lor grele când înălțau pânzele. Drumul cel mai scurt din Portul din Bretagne spre casa logodnicei trecea pe la Cap Horn. Dar vezi că emigranții mei îmi făceau impresia de a fi marinari bretoni, cărora le-a fost răpită logodnica bretonă. Nici o logodnică bretonă nu mai aprindea pentru ei, la fereastră, o lampă umilă. Ei nu erau niște fii rătăciți. Erau fii rătăciți fără casa spre care să poată reveni. Atunci începe adevărata călătorie, care este afară de sine însuși.

Cum să se reconstruească? Cum să refacă în ei mănunchiul amintirilor? Acest vapor fantomă era încărcat ca și regiu-

nea închipuită unde se găsesc sufletele gata să se nască. Păreau reali, aşa de reali că ai fi vrut să-i atingi cu degetul, doar acei care, făcând parte din vapor şi înnobilaţi prin funcţiuni veritabile, purtau tăvile, frecau alama, lustruiau pantofii şi, cu un vag dispreţ, serveau pe cei morţi. Nu sărăcia atrăgea emigranţilor acest dispreţ nepăsător al personalului. Nu de bani duceau lipsă, ci de consistenţă. Nu mai erau omul din casa cutare, a prietenului cutare, având cutare răspundere. Jucau rolul, dar nu mai era adevărat. Nimeni nu avea nevoe de ei. Nimeni nu se pregătea să facă apel la ei. Ce minune acea telegramă care te scutură, care te scoală în mijlocul nopţii, te goneşte spre gară : „Vino grabnic! Am nevoe de tine." Ne descoperim repede prieteni care ne ajută. Meritäm abia cu încetul pe cei care ne cer să fie ajutaţi. Bine înţeles, pe fantomele

mele, nimeni nu le ura, nimeni nu le invidia, nimeni nu le inoportuna. Dar nimeni nu le iubea cu dragostea care singură contează. Imi spuneam : vor fi luați, la soare, la cocktailuri de bun venit, la dineuri de consolare. Dar cine va zgudui ușa lor, stăruind să fie primit. „Deschide ! Eu sunt." Trebue multă vreme alăptat un copil, înainte să ceară. Trebue cultivat multă vreme un prieten, înainte ca el să pretindă tributul prieteniei. Trebue să te fi ruinat în decurs de generații reparând vechiul castel care se nărue, pentru ca să înveți a-l iubi.

II

ÎMI spuneam deci: „Esențialul este să-ți rămână undeva ceeace ți-a nutrit viața. Și obiceiurile. Și serbarea din familie. Și casa amintirilor. Esențialul este să trăești pentru revenire." Și mă simțeam amenințat în însăși substanța mea, de fragilitatea polurilor depărtate de care depindeam. Riscam să cunosc un adevărat deșert și începeam să înțeleg un mister care de mult m'a intrigat.

Am trăit trei ani în Sahara. Am visat și eu, după atâția alții, asupra magiei ei. Oricine a cunoscut viața din Sahara, unde totul nu este, în aparență, decât singurătate și goliciune, plânge totuși după acești ani ca după cei mai frumoși pe care i-a trăit. Cuvintele

„nostalgia nisipului, nostalgia singurătății, nostalgia spațiului" nu sunt decât formule literare și nu explică nimic. Or, iată că, pentru prima dată, pe bordul unui vapor, unde roiesc paragerii îngrămădiți unii peste alții, mi se părea că înțeleg deșertul.

Cu siguranță, Sahara nu oferă, în depărtarea zărilor, decât nisip uniform, sau, mai bine zis, dunele fiind rare acolo, o plaje pietroasă. Te scalzi într'una în condițiile însăși ale plictiselii. Și totuși divinități invizibile îi construesc o rețea de direcțiuni, de povârnișuri și semne, o muscularură secretă și vie. Nu mai este uniformitate. Totul se orientează. Inițiați o tăcere nu seamănă aci cu altă tăcere.

Este o tăcere de pace, când triburile sunt împăciuite, când seara aduce răcoarea și ți se pare că faci un popas, cu pânzele strânse, într'un port liniștit.

Este o tăcere de amiază, când soarele întrerupe gândurile și mișcările. Este o falsă tăcere, când vântul din Nord a încetat și când apariția insectelor, smulse ca polenul din oazele din interior, anunță furtuna din Est purtătoare de nisip. Este o tăcere de complot, când se știe despre un trib îndepărtat că e în revoltă. Este o tăcere a misterului, când se înoadă între Arabi înțelegerile lor indescifrabile. Este o tăcere încordată, când messagerul întârzie să revină. O tăcere ascuțită, când, noaptea, reții respirația pentru a asculta. O tăcere melancolică, când îți aduci aminte de cei ce iubești.

Totul se polarizează. Fiecare stea fixează o direcție reală. Sunt toate stele ale Magilor. Toate servesc pe zeul propriu al fiecăreia. Aceea înseamnă direcția unui puț îndepărtat, greu de atins. Și distanța care te separă de acel

puţ se opune ca un meterez. Aceea înseamnă direcţia unui puţ secat. Şi steaua însăşi pare secată. Şi distanţa care te separă de puţul secat nu are nici o pantă. O altă stea serveşte de ghid spre oaza necunoscută despre care ţi-au cântat nomazii, dar pe care disidenţa ţi-o interzice. Şi nisipul care te separă de oază este ca pajiştea din poveşti. Cea de colo înseamnă direcţia unui oraş alb din Sud ce pare savuros ca un fruct în care-ţi îngropi dinţii. Iar aceea direcţia mării.

In fine, poluri aproape ireale magnetizează de departe acest deşert : o casă din copilărie care rămâne vie în amintire. Un prieten de care nu se ştie nimic, decât că este.

Astfel te simţi încordat şi reînoit de câmpul forţelor care trag de tine sau te resping, te doresc sau îţi rezistă. Iată-te bine înfipt, bine determinat,

bine instalat în centrul direcțiunilor cardinale.

Și deoarece deșertul nu oferă nici o bogăție tangibilă, deoarece nu e nimic de văzut, nici de auzit în deșert, ești constrâns a recunoaște, din moment ce viața lăuntrică, departe de a adormi, aci se întărește, că omul este însuflețit la început de chemări invizibile. Omul este guvernat de spirit. Valorez, în deșert, ceeace valorează zeii mei.

Astfel, pe bordul vaporului meu trist, dacă mă simțeam bogat în direcțiuni încă rodnice, dacă locuiam o planetă încă vie, aceasta se datora unor prieteni pierduți în urma mea în noaptea Franței și care începură să-mi fie esențiali.

Franța, hotărît, nu era pentru mine o zeiță abstractă, nici vreun concept de istoric, ci însăși carnea de care depin-

deam, o rețea de legături care mă îndruma, un ansamblu de poluri care impresiona valurile inimii mele. Aveam nevoie să simt mai solizi și mai durabili decât mine însumi, pe cei de care aveam nevoie pentru a mă orienta. Pentru a cunoaște unde voi reveni. Pentru a exista.

In ei locuia țara mea întreagă și trăia prin ei în mine. Pentru cei ce navighează pe mare, un continent se rezumă tot astfel în simpla scânteiere a câtorva faruri. Un far nu măsoară depărtarea. Lumina lui este prezentă în ochi, atât. Și toate minunile continentului sunt cuprinse în acea stea.

Și iată astăzi, când Franța, în urma ocupației totale, a intrat întreagă în tăcere, cu toată încărcătura ei, ca un vapor cu luminile stinse despre care nu se știe dacă a supraviețuit sau nu pericolelor mării, soarta fiecăruia din cei

ce-i iubesc mă chinuește mai grav decât o boală cuibărită în mine. Mă descopăr amenințat în intimitatea mea, de fragilitatea lor.

Acel care, noaptea asta, obsedează memoria mea, este în vârstă de 50 ani. Este bolnav. Și este evreu. Cum va supraviețui tercarei germane? Pentru a-mi imagina că mai respiră, am nevoe să-l cred neștiut de cotropitor, adăpostit în secret de fiumcsul meterez de tăcere al țăranilor din satul lui. Numai atunci cred că mai trăește. Numai atunci, plimbându-mă departe prin împărăția prieteniei lui care nu are granițe, îmi este permis să mă simt nu emigrant, ci călător. Căci deșertul nu este acolo unde credem. Sahara este mai vie decât o capitală, iar orașul cel mai mișunător se golește dacă polurile esențiale ale vieții sunt desmagnetizate.

III

CUM construește viața aceste linii de forță din care trăim? De unde vine greutatea care mă trage spre casa acestui prieten? Care sunt oare clipele capitale cari fac din această prezență unul din polurile de care am nevoe? Din ce evenimente secrete sunt oare frământate duioșiile deosebite și, prin ele, dragostea de țară?

Minunile adevărate, ce modeste sunt ele! Evenimentele esențiale, ce simple sunt! Despre clipa de care vreau să povestesc, e așa puțin de spus, că trebue să o retrăesc în vis și să vorbesc acestui prieten.

A fost o zi înainte de război, pe

malurile Saônei, de prin părțile Tournusului. Aleseserăm pentru dejun un restaurant care avea un balcon din scânduri ieșit peste râu. Răzemați cu cotul pe o masă simplă, scrijelită cu cuțitul de către clienți, comandasem două Pernod. Medicul tău îți interzisese alcoolul, dar îl trăgeai pe sfoară la marile ocazii. Asta era una din ocazii. Nu știam de ce, dar era. Ceeace ne bucura ne era mai impalpabil decât calitatea luminii. Tu hotărâseși deci acest Pernod al marilor ocazii. Și fiindcă doi marinari, la câțiva pași de noi, descărcau o barcă, am invitat pe marinari. I-am strigat de sus de pe balcon. Și au venit. Au venit așa, simplu. Găsisem așa firesc să invităm niște camarazi, poate din cauza acestei sărbători invizibile din noi. Era atât de vădit că vor răspunde invitației. Am ciocnit vasăzică paharele!

Soarele era plăcut. Raza lui dulce

scălda plopii de pe malul celălălt și câmpia până la orizont. Eram din ce în ce mai veseli, tot fără a ști pentru ce. Soarele te liniștea că strălucea blajin, râul că curge, masa că era masă, marinarii că au răspuns chemării, servanta că ne servea cu un fel de drăgălășenie fericită, cașicum ar fi prezidat o serbare veșnică. Ne simțeam cu totul în pace, bine așezați, la adăpost de dezordine, într'o civilizație definitivă. Gustam un fel de stare perfectă în care, toate dorințele fiind îndeplinite, nu mai aveam nimic să ne destăinuim. Ne simțeam curați, drepți, luminoși și indulgenți. Nu am fi putut spune care adevăr ne apăruse în evidența lui. Dar sentimentul care ne domina era cel al convingerii. Al unei convingeri aproape trufașe.

Astfel universul, prin noi, își dovedea bunăvoința lui. Condensarea nebu-

loaselor, solidificarea planetelor, formarea primelor amebe, munca gigantică care îndrumase ameba până la om, totul se îmbinase, norocos, pentru a ajunge însfârșit, prin noi, la această calitate a plăcerii. Nu prea era rău, ca izbândă.

Astfel gustam această bună înțelegere fără cuvinte și aceste rituri aproape religioase. Legănați de forfotul de colo colo al servantei vestale, marinarii și noi ciocneam paharele ca și credincioșii uneia și aceleiași biserici, deși nu am fi putut spune a cărei. Unul din cei doi marinari era olandez. Celălalt, german. Acesta a fost nevoit, pe vremuri, să fugă de nazism, urmărit fiind acolo drept comunist, sau drept catolic, sau drept evreu. Nu-mi mai aduc aminte de eticheta în numele căreia omul fusese proscris. Dar în acea clipă marinarul era cu totul altceva decât o etichetă.

Conținutul conta doar. Aluatul uman. Era un prieten, atât. Și eram de acord, între prieteni. Tu erai de acord. Eu eram de acord. Marinarii și servanta erau de acord. De acord cu ce ? Cu Pernod ? Cu semnificația vieții ? Cu blândețea acestei zile ? Nu am fi putut să spunem nici asta. Dar acest acord era așa plin, așa tare întemeiat în adâncime, se referea la o biblie așa de evidentă în substanța ei, cu toate că inexprimabilă prin cuvinte, că am fi primit bucuroși să fortificăm acest pavilion, să susținem în el un asediu și să murim în spatele mitralierelor pentru a salva substanța asta.

Care substanță ?... Tocmai aci este greu să mă exprim. Risc să captez numai reflectele, nu esențialul. Cuvintele insuficiente vor lăsa să scape adevărul meu. Aș fi obscur, dacă aș pretinde că am fi combătut cu ușurință pentru

a salva o anumită calitate a zâmbetului marinarilor, a zâmbetului tău, a zâmbetului meu, a zâmbetului servantei, o anumită minune a acestui soare ce-şi dase atâta osteneală, de atâtea milioane de ani, pentru a ajunge, prin noi, la calitatea unui surâs care era destul de bine reuşit.

Esenţialul, de cele mai multe ori, nu are greutate. Esenţialul aci, în aparenţă, nu a fost decât un surâs. Un surâs este deseori esenţialul. Eşti plătit cu un zâmbet. Eşti răsplătit de un zâmbet. Eşti însufleţit de un zâmbet. Şi calitatea unui zâmbet poate să te facă să mori. Totuşi, din moment ce această calitate ne libera aşa de bine de spaima timpurilor prezente, ne acorda convingerea, speranţa, pacea, am nevoie astăzi, pentru a încerca să mă exprim mai bine, să istorisesc şi povestea unui alt zâmbet.

IV

A FOST în cursul unui reportaj despre războiul civil din Spania. Comisesem imprudența să asist, prin fraudă, spre orele trei dimineața, la o încărcare secretă de material într'o gară de mărfuri. Agitația echipelor și o oarecare obscuritate păreau să favorizeze indiscreția mea. Dar păream suspect unor milițieni anarhiști.

A fost foarte simplu. Nu bănuiam încă nimic de apropierea lor elastică și tăcută, pe când ei mă și încercuiau, binișor, ca degetele unei mâini. Țeava carabinei lor apăsa ușor burta mea și tăcerea mi se păru solemnă. Ridicai, însfârșit, brațele.

Observam că ei fixau, nu fața mea,

ci cravata mea (obiect de artă nelamodă și rău văzut într'o mahala anarhistă). Pielea mi se contractă. Așteptam descărcarea; era în epoca judecăților expeditive. Dar nu se producea nici o descărcare. După câteva secunde de un gol absolut, în cursul cărora echipele de muncă îmi păreau că dansează într'un alt univers, un fel de balet din vis, anarhiștii mei, printr'o ușoară mișcare din cap, îmi făcură semn s'o iau înainte și ne puserăm în marș, fără grabă, printre liniile de triaj. Captura se făcuse într'o tăcere perfectă și cu o extraordinară economie de mișcări. Așa lucrează fauna submarină.

Mă înfundai curând spre un subsol transformat în corp de gardă. Slab iluminați de o lampă proastă de petrol, alți milițieni dormitau, cu carabina între picioare. Schimbară câteva cuvinte, pe un glas neutru, cu oamenii patrulei

mele. Unul din ei mă scotoci prin buzunare.

Vorbesc spaniola dar n'am habar de catalana. Înțelegeam totuși că mi se cereau actele. Le uitasem la hotel. Răspunsei : „hotel... jurnalist..." fără a ști dacă vorba mea însemna ceva. Milițienii își treceau din mână în mână aparatul meu fotografic, ca piesă de convingere. Unii din cei care căscau, prăbușiți pe băncile lor, se ridicau cu un fel de plictiseală și se răzemau de perete.

Căci atmosfera dominantă era cea de plictiseală. De plictiseală și de somn. Puterea de atenție a acestor oameni era uzată, așa mi se păru, până la capăt. Aproape că aș fi dorit, ca un contact uman, vreun semn de dușmănie. Dar nu mă onorau de nici un semn de mânie, nici chiar de dojană. Incercai în mai multe rânduri să protestez pe spaniolește. Dar protestele mele cădeau în gol. Mă

priveau fără a reacționa, cum ar fi privit un pește chinez într'un acvarium.

Așteptau. Ce anume așteptau? Întoarcerea unuia dintre ei? Zorile? Imi spuneam: «Așteaptă, poate, să le fie foame...»

Imi mai spuneam: «Vor face o prostie! Este absolut ridicol!...» Sentimentul pe care-l încercam — mai tare decât simțul spaimei — a fost desgustul de absurd. Imi spuneam: «Dacă se desmorțesc, dacă vor voi să acționeze, vor trage!»

Eram sau nu eram cu adevărat în pericol? Ignorau încă oare că eram, nu un sabotor, nu un spion, ci un jurnalist? Că actele mele de identitate se aflau la hotel? Luaseră o deciziune? Care anume?

Nu cunoșteam mare lucru despre ei, decât că împușcau fără mari desbateri de conștiință. Avantgărzile revoluționare,

de orice partid ar aparține, vânează nu omul (nu socotesc omul în substanța lui), ci simptomele. Opinia adversă le apare ca o boală epidemică. Pentru un simptom dubios contagiatul este expediat în lazaretul de izolare. Cimitirul. Deaceea îmi păru sinistru acest interogator, care cădea pe mine, din timp în timp, prin monosilabe imprecise din care nu înțelegeam nimic. O ruletă oarbă juca pielea mea. Deaceea simțeam și eu nevoia stranie, pentru a conta ca o prezență reală, de a le striga despre mine, ceva care să mă impună în adevăratul meu destin. Vârsta mea, de exemplu! Da, este impresionantă vârsta unui om. Asta rezumă toată viața lui. S'a făcut încet, acea maturitate care e a lui. S'a făcut împotriva atâtor obstacole biruite, împotriva atâtor boli grave vindecate, împotriva atâtor mâhniri calmate, împotriva atâtor disperări trecute,

împotriva atâtor riscuri, din cari majoritatea au scăpat conștiinței. S'a făcut prin atâtea dorințe, atâtea speranțe, atâtea regrete, atâtea uitări, atâta dragoste. Reprezintă o frumoasă încărcătură de experiențe și amintiri, vârsta unui om ! In pofida curselor, a zdruncinăturilor, a făgașurilor, ai continuat de bine de rău să înaintezi, târîș-grăpiș, ca o cotiugă bună. Și acum, mulțumită unei convergențe îndărătnice de șanse fericite, ai ajuns la vârsta asta. Ai treizecișișapte de ani. Și dacă-i place lui Dumnezeu, buna cotiugă va duce și mai departe încărcătura ei de amintiri. Imi ziceam deci : «Poftim, am ajuns la ceva. Am treizeciș'șapte ani...» Aș fi dorit să împovărez pe judecătorii mei cu confidența asta... dar nu mă mai interogau.

Atunci a avut loc minunea. Oh, o minune foarte discretă! Imi lipseau ți-

gări. Cum unul din temniţerii mei fuma, îl rugai, printr'un gest, să-mi cedeze una, şi schiţai un surâs imprecis. Omul mai întâi se întinse, îşi trecu apoi încet mâna peste frunte, ridică ochii în direcţia, nu a cravatei mele, ci a feţei mele şi, spre marea mea stupefacţie, schiţă şi el un surâs. A fost ca un răsărit de soare.

Această minune nu desnodă drama, ci o şterse, simplu, aşa cum lumina şterge umbra. Nici o dramă nu a mai avut loc. Minunea nu schimbase nimic care să fi fost vizibil. Lampa proastă de petrol, o masă cu hârtii împrăştiate, oamenii răzemaţi de perete, culoarea obiectelor, mirosul, totul persista. Dar fiecare lucru a fost transformat în însăşi substanţa lui. Acest surâs mă liberase. Era un semn tot atât de definitiv, tot atât de evident în consecinţele lui apropiate, tot atât de ireversibil ca apariţia

soarelui. El deschidea o eră nouă. Nimic nu se schimbase, totul era schimbat. Masa cu hârtiile împrăștiate deveni vie. Lampa de petrol deveni vie. Pereții erau vii. Plictiseala picurată de obiectele moarte ale acestei pivnițe, se micșora ca prin farmec. A fost ca și cum un sânge invizibil ar fi reînceput să circule, înnodând iar toate lucrurile într'un singur corp și redându-le tâlcul.

Nici oamenii nu se mișcaseră, dar pe când, cu câteva secunde mai devreme, îmi apăruseră mai îndepărtați de mine decât o specie antidiluviană, iată că acum să năștean la o viață apropiată. Simțeam o extraordinară senzație de prezență. Chiar asta era: de prezență! Și-mi simțeam înrudirea cu ei.

Băiatul care-mi surâse și care, cu o secundă mai înainte, nu era decât o funcție, o unealtă, un fel de insect monstruos, iată că acum se desvăluia

un om cam stângaci, aproape timid, de o timiditate minunată. Nu că ar fi fost mai puțin brutal decât altul, acest terorist!, dar apariția omului în el lumina atât de bine partea lui vulnerabilă! Ne luăm aere, noi oamenii, dar cunoaștem în adâncul inimii ezitarea, îndoiala, mâhnirea...

Nimic nu fusese încă spus. Totuși, totul era rezolvat. Așezasem mâna în semn de mulțumire pe umărul milițianului, când îmi întinse țigara. Și cum, ghiața odată ruptă, și ceilalți milițieni redeveniseră oameni, intrasem în surâsul lor al tuturor, ca într'o țară nouă și liberă.

Intrasem în surâsul lor ca, pe vremuri, în surâsul salvatorilor noștri din Sahara. Camarazii, găsindu-ne după multe zile de căutare, aterizând cât mai aproape posibil, mergeau spre noi cu pași mari, legănând spre noi, bine vizibil,

cu brațele întinse, burdufurile cu apă. De surâsul salvatorilor când eram naufragiat, de surâsul naufragiaților când eram salvator, îmi aduc aminte tot ca de o patrie în care mă simțeam atât de fericit. Plăcerea adevărată este o plăcere de conmesean. Salvarea nu era decât ocazia acestei plăceri. Apa nu are puterea de a fermeca, dacă nu este mai întâi de toate darul bunăvoinței oamenilor.

Ingrijirile acordate bolnavilor, găzduirea proscrișilor, însăși iertarea, nu au valoare decât mulțumită surâsului care luminează serbarea. Ne întâlnim în surâs, peste graiuri, caste, partide. Suntem credincioșii aceleeași biserici, cutare cu obiceiurile lui, eu cu ale mele.

V

ACEASTĂ calitate a bucuriei nu este ea fructul cel mai preţios al civilizaţiei noastre? O tiranie totalitară ar putea să ne satisfacă, şi ea, nevoile materiale. Dar nu noi suntem vite de îngrăşat. Indestularea şi confortul nu sunt suficiente pentru ca să ne socotim mulţumiţi. Pentru noi, care am fost creşcuţi în cultul respectului pentru Om, atârnau greu în cumpănă întâlnirile acestea simple cari se prefac uneori în serbări minunate...

Respect pentru Om! Respect pentru Om!... Aci este piatra de încercare! Când nazistul nu respectă decât pe cel care îi seamănă, el nu respectă altceva decât pe sine însuşi. El refuză contradic-

țiile creatoare, ruinează orice speranță de ascensiune și întemeiază pentru o mie de ani, în locul omului, un robot al unei termitiere. Ordinul pentru ordin castrează omul de puterea lui esențială, putere care transformă și lumea și pe sine însuși. Viața crează ordinul, dar ordinul nu crează viața.

Ne pare, nouă, dimpotrivă, că ascensiunea noastră nu este sfârșită, că adevărul de mâine se hrănește din eroarea de eri și că contradicțiile de învins sunt însuși stratul de îngrășăminte a creșterii noastre. Recunoaștem ca pe ai noștri chiar pe cei care se deosebesc de noi. Dar ce rudenie stranie ! Ea se bazează pe viitor, nu pe trecut. Pe țel, nu pe obârșie. Suntem unul pentru celălalt pelerini, care, dealungul drumurilor diferite, ne străduim spre aceeași întâlnire.

Dar iată că astăzi respectul pentru

Om, condiția ascensiunii noastre, este în pericol. Zguduiturile suferite de lumea modernă ne-au târît în bezne. Problemele sunt incoerente, soluțiile se bat cap în cap, adevărul de eri e mort, cel de mâine rămâne să fie construit. Nici o sinteză valabilă nu este întrevăzută și fiecare din noi nu deține decât o parcelă a adevărului. In lipsa de evidență care le-ar impune, credințele politice fac apel la violență. Și iată că, împărțindu-ne pe metode, riscăm să nu mai recunoaștem că tindem spre același scop.

Drumețul care-și urcă pieptiș muntele în direcția unei stele, dacă se lasă prea mult absorbit de problemele cățărării, riscă să uite care stea îl călăuzește. Dacă nu trudește decât pentru a trudi, nu are să meargă nicăieri. Ingrijitoarea scaunelor dintr'o catedrală, ocupându-se prea lacom de închirierea scaunelor, riscă

să uite că servește un Dumnezeu. Astfel, a mă închide în vreo pasiune partizană, risc să uit că o politică nu are sens decât cu condiția de a fi în serviciul unei evidențe spirituale. Am gustat, în orele de minune, o oarecare calitate a relațiilor omenești : aci este pentru noi adevărul.

Oricare ar fi urgența acțiunii, ne este interzis să uităm, cu riscul ca acțiunea să rămână sterilă, chemarea care trebue să o comande. Vrem să întemeiem respectul pentru Om. Dece să ne urîm în interiorul aceleeași tabere ? Niciunul din noi nu deține monopolul purității intențiilor. Pot combate, în numele drumului meu, cutare drum ce un altul și l-a ales. Pot critica mersul judecății lui. Drumurile rațiunii sunt nesigure. Dar trebue să respect pe acest om, pe planul spiritului, dacă se chinuește spre aceeaș stea.

Respect pentru Om! Respect pentru Om! Dacă respectul pentru Om este fixat în inima oamenilor, oamenii vor sfârşi prin a întemeia drept răspuns sistemul social, politic şi economic, care va consacra acest respect. O civilizaţie se întemeiază mai întâi în substanţă. Ea este, la început, în om, dorinţa oarbă pentru o oarecare căldură. Omul, apoi, din greşeală în greşeală, găseşte drumul care conduce spre foc.

VI

FĂRĂ îndoială, prietene, că deaceea am o astfel de nevoe de prietenia ta. Mi-e sete de un tovarăș care, deasupra litigiilor rațiunii, respectă în mine pelerinul spre acel foc. Am nevoe să gust câteodată, dinainte, căldura promisă și să mă odihnesc, puțin dincolo de mine însumi, în acea întâlnire care va fi a noastră.

Sunt atât de obosit de polemici, de exclusivi, de fanatisme! Pot intra la tine fără a îmbrăca o uniformă, fără a mă supune la recitarea unui Coran, fără a renunța câtuși de puțin la patria mea interioară. Lângă tine nu am a mă desvinovăți, nu am a pleda, nu am a dovedi; găsesc pacea, ca la Tournus. Pe deasupra cuvintelor mele stângace, pe deasupra raționamentelor care

adevărul tău, cum ai servit tu pe al meu. Pentru noi, Francezii din afară, este vorba, în acest război, să deblocăm provizia de sămânță, înghețată de zăpada prezenței germane. Este vorba de a veni în ajutorul vostru, celor de acolo. Este vorba de a vă face liberi în pământul unde aveți dreptul fundamental să vă desvoltați rădăcinile. Sunteți patruzeci milioane de ostateci. Totdeauna nouile adevăruri încolțesc în pivnițele opresiunii. Patruzeci milioane de ostateci meditează acolo noul lor adevăr. Noi ne supunem, dinainte, acestui adevăr.

Căci voi sunteți acei cari ne veți învăța. Nu nouă ni se cade să aducem flacăra spirituală celor care o hrănesc deacum cu propria lor substanță, ca o lumânare de ceară. Voi nu veți ceti poate deloc cărțile noastre. Voi nu veți asculta poate discursurile noastre. Ideile noastre, poate le veți vomita. Noi nu

întemeiăm Franța. Nu putem decât să o servim. Nu vom avea dreptul, orice am fi făcut, la nici o recunoștință. Nu există măsură comună între lupta liberă și strivirea în noapte. Nu este măsură comună între meseria de soldat și meseria de ostatec. Voi sunteți sfinții.

TIP. UNIVERSUL S A

Au apărut în

„BIBLIOTECA de BUZUNAR"

Nr.	1. MIHAIL SADOVEANU:	Fantazii răsăritene
„	2. ARMAND CUVILLIER:	Introducere în sociologie
„	3. WILLI BREDEL:	Reporter special
„	4. Ing. DRĂGULĂNESCU:	Formular de matematici și calcul
„	5. •°•	Carte de cântece
„	6. •°•	1848 (Documente)
„	7. S. SAMARIAN:	Cartea jucătorului de șah
„	8. BERNARD SHAW:	Discipolul diavolului
„	9. ANTON CEHOV:	Țăranii
„	10. A. HILF:	Aplicațiile radio-electricității
„	11. GEO BOGZA:	Țara de piatră
„	12. ROMAIN ROLLAND:	Beethoven
„	13.	
„	14. FRANS MASEREEL:	Calvarul unui om
„	15. MIHAIL EMINESCU:	Poezii
„	16. MARCEL PRENANT:	Darwin
„	17. VIRGIL GHEORGHIU:	Inițiere muzicală ed. II-a
„	18. IONESCU-DUNĂREANU:	Drumuri de munte ed. II-a
„	19. CLAUDE ROY:	Parisul răsculat
„	20. AL. ȘTEFANOPOL:	Regina Balului
„	21. TUDOR ARGHEZI:	Versuri alese
„	22. POZNARU și MIRCEV:	Boxul
„	23. GARCIA LORCA:	Nemaipomenita pantofăreasă

EDITURA DE STAT

„UNIVERSUL" S. A. — București, Brezoianu 23-25

Au apărut

IN

„BIBLIOTECA de BUZUNAR"

No. 24.	AD. BYCK:	Negrii cântă
„ 25.	Dr. OCTAV MALLER:	Ereditate și mediu
„ 26.	ROGER MARTIN DU GARD:	Familia Thibault vol. I
„ 27.	VERA INBER:	Asediul
„ 28.	MIHAIL ROLLER:	Figuri din Revoluția Franceză
„ 29.	TIHON HOLODNAI:	Miciurin transformă plantele
„ 30.	A. S. PUȘKIN:	Poveștile răposatului Ivan Petrovici Belchin
„ 31.	I. BRUCAR:	Psihologie
„ 32.	FRITZ KUNKEL:	Caracterul, Căsătoria și Căsnicia
„ 33.	C. I.-GULIAN:	Introducere în sociologia culturii
„ 34.	Dr. VICTOR CHERESTEȘIU:	Români și Ungari
„ 35.	COLOMAN MIKSZATH:	Sălăștencale
„ 36.	NICOLAE BĂLCESCU:	Scrieri alese
„ 37.	MIHAIL ȘERBAN:	Furtuna
„ 38.	SINCLAIR LEWIS:	Elmer Gantry vol. I
„ 39.	„ „ „	„ „ „ II
„ 40.	Ing. D. DRĂGULĂNESCU:	Formular de Matematici și Calculul vol. II
„ 41.	I. FUȚURI:	Două paie la trei moșari
„ 42.	Dr. N. MARCOVICI:	Metchnicoff
„ 43.	VOLTAIRE:	Candide sau Optimismul
„ 44.	A. de BEAUMARCHAIS:	Nunta lui Figaro
„ 45.	MOLIERE	Tartuffe
„ 46.	ROGER MARTIN DU GARD	Familia Thibault vol. II.
„ 47.	ROGER MARTIN DU GARD	Familia Thibault vol. III.
„ 48.	LIA HÅRSU:	A fost odată ca niciodată
„ 49.	LEONID LEONOV:	Cucerirea Velikoșumskului
„ 50.	ROMAIN ROLLAND	Călătorie în Țara Muzicii
„ 51.	LUDWIG BERGHOFF	Balul leproșilor
„ 52	Scrisoare către un Ostatec	Antoine de Saint-Exupery

EDITURA DE STAT